

Dr hab. Beata Szluz, prof. UR

Rzeszów, 06.09.2022

Uniwersytet Rzeszowski
Kolegium Nauk Społecznych
Instytut Nauk Socjologicznych
Zakład Socjologii Rodziny i Problemów Społecznych
Aleja T. Rejtana 16 C
35-959 Rzeszów

**Recenzja rozprawy doktorskiej
mgra Łukasza Cywińskiego**

pt. Czynniki efektywności instytucji pomocy społecznej w realizowaniu jej celów w opiniach terenowych pracowników socjalnych oraz ich przełożonych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej. Przypadek placówek powiatu grodzkiego Siemianowice Śląskie

napisana pod kierunkiem dra hab. Krzysztofa Czekaja, prof. UP w Krakowie
i promotora pomocniczego dra Łukasza Trembaczowskiego
(zgodnie z uchwałą nr 03/06/2022 Rady Naukowej Instytutu Socjologii Wydziału Nauk Społecznych
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 28.06.2022 r.)

W nawiązaniu do tematu dysertacji podkreślam, że podjęcie uwidocznionej w tytule problematyki uważam za zasadne. Podkreślam aktualność i znaczenie tych treści w naukach społecznych. Pragnę zauważyć, że zagadnienie – wpisuje się w pole badawcze socjologii – czynników efektywności instytucji pomocy społecznej w realizowaniu jej celów w opiniach terenowych pracowników socjalnych oraz ich przełożonych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, nie jest badane i obrazowane w literaturze naukowej wystarczająco dogłębnie. Doktorant podjął w rozprawie temat istotny zarówno w kontekście badań naukowych, jak również aplikowania do praktyki wysuniętych na podstawie tych eksploracji wniosków. Problematyka, którą zainteresował się

Autor, sytuuje rozważania w obrębie nauk społecznych, w zakresie nauk socjologicznych, a szczegółowo socjologii problemów społecznych, socjologii stosowanej i pracy socjalnej.

Praca składa się z 326 stron, wraz z bibliografią, spisem tabel i rysunków oraz aneksem. Konstrukcja, układ treści dysertacji jest poprawny. Wspomniany aneks jest niestety „pusty”, nic nie zawiera. Z lektury tekstu dowiedziałam się, że jednak coś miało być załączone, być może płyta: „W aneksie znalazły się wszystkie przeprowadzone wywiady w formie nagrań zamieszczonych na elektronicznym nośniku danych” (s. 7). Brak wspomnianego nośnika nie umniejsza jednak wartości pracy.

Praca podzielona została łącznie na osiem rozdziałów oraz wstęp i zakończenie. We wstępie Autor uzasadnił dokonany wybór tematu pracy, wskazał przedmiot badań i ich cel [skrupulatnie został on ukazany na s. 87], nakreślił metodykę badań. Zabrakło natomiast odniesienia do literatury, do której Doktorant się odwołał – w dwóch aspektach – należało: (1) wskazać czołowych badaczy krajowych i zagranicznych, którzy zajmują się badaniem tej problematyki, (2) zasygnalizować, w jakich dyscyplinach oparcie znajdują podjęte w dysertacji rozważania (powinny to być głównie prace z zakresu socjologii, ale mogą być też z innych dyscyplin), czy dominują monografie, rozdziały w monografiach, artykuły z czasopism czy Autor posiłkował się źródłami pochodzącymi ze stron internetowych. Rozprawę zamyka zakończenie oraz bibliografia, w której zostały wykazane opracowania wykorzystane przez Doktoranta, ale do tego odniosę się w dalszej części recenzji. Na wstępie mam pytanie do Autora, jakie teorie socjologiczne stanowią/tworzą pole rozważań dla Doktoranta?

Rozdział pierwszy poświęcony został: teoretycznym zagadnieniom instytucji (*Socjologiczne ujęcie instytucji społecznej*) i kształtowaniu się pomocy społecznej w Polsce po roku 1989, pomocy społecznej, kadrze i strukturze organizacyjnej systemu pomocy społecznej. Wywód jest dobrze osadzony i oparty o studia literatury przedmiotu. Podczas czytania tekstu uwidacznia się dobra znajomość

języka angielskiego Doktoranta, co jest ważne także w kontekście dalszego rozwoju naukowego. Podkreślam, warto formułować szersze konkluzje, nie tylko na końcu rozdziałów. Mam uwagę: dlaczego identyczny tekst, dotyczący kwalifikacji pracowników socjalnych znajduje się na s. 23, 74, jakie ma to uzasadnienie?

Drugi rozdział obejmuje zagadnienie efektywności. Doktorant podjął próbę usystematyzowania tego pojęcia, zobrazował je w oparciu o literaturę z zakresu nauk o zarządzaniu, następnie zaś w polityki społecznej, i wreszcie pomocy społecznej. Podkreślam, że Autor zna literaturę, dobrze dobrał przywołane pozycje, wychodząc poza pole nauk socjologicznych.

W kolejnym, trzecim rozdziale mgr Ł. Cywiński zawarł charakterystykę Siemianowic Śląskich (Doktorant właśnie tam prowadził badania), przedstawił analizę społeczno-demograficzną mieszkańców oraz instytucje pomocy społecznej powiatu grodzkiego wraz z kadrą badanych instytucji. Ta część dysertacji jest obszerna, szczegółowa (może nawet zbyt rozbudowana), uwzględnia specyfikę placówek powiatu grodzkiego Siemianowice Śląskie.

Metodyka badań systemu pomocy społecznej zawarta została w rozdziale czwartym. Doktorant przedstawił metody, techniki i narzędzia wykorzystane w prowadzonych badaniach. Na s. 98 można przeczytać, że: „Podjęta w niniejszej pracy problematyka pozwala sądzić, iż metoda monograficzna jest najkorzystniejszą formą systemowej analizy badanego fragmentu życia zbiorowości miejskiej. Przyjęta z kolei koncepcja pracy, oraz strategia badawcza silnie nawiązują do będących częścią składową wielu monografii metody badań terenowych”. Na s. 105 został zamieszczony akapit: „Zagadnienie efektywności instytucji pomocy społecznej w powiecie grodzkim – Siemianowice Śląskie w swej specyfice skłania do użycia dwóch przynajmniej metod i narzędzi: wywiadu pogłębionego, należącego do kategorii wywiadów nieustrukturyzowanych – przeprowadzanych bezpośrednio z pracownikami socjalnymi oraz ich przełożonymi. Ten sam rodzaj wywiadu przeznaczony dla

wszystkich uczestników bez względu na staż pracy czy zajmowane stanowisko. Narzędzie to miało charakter wiodący przy analizie poszczególnych przypadków. Dodatkowo zastosowana została metoda analizy dokumentów zastanych". Mam pytanie do Doktoranta: jakie metody zastosował?, proszę wyjaśnić, wywiad jest metodą czy techniką badawczą? [s. 98, 105, 109].

W tej części pracy [rozdział 4] zobrazowane zostało również, wykorzystane w pracy oprogramowanie do analizy danych jakościowych MAXQDA wraz z opisem i charakterystyką funkcji [s. 111-114]. Stosowanie tego typu programów i znajomość ich obsługi jest niewątpliwym atutem, może być wykorzystane w prowadzeniu kolejnych badań naukowych. Rozdział czwarty zamyka charakterystyka badanej populacji pracowników pomocy społecznej w Siemianowicach Śląskich, uwzględniająca cechy społeczno-demograficzne badanych. Na s. 125 znajduje się tabela nr 3: Zebrany materiał badawczy. Spis wywiadów, z kolei na s. 126-127 i 128 tabela nr 4: Drzewo kodowe 1 i tabela nr 5: Drzewo kodowe 2. Te tabele powinny zostać umieszczone w aneksie, nie zaś w głównym tekście. Mam pytanie: jaki dobór próby do badań został zastosowany przez Autora? Na czym on polega i w jaki sposób został dokonany przez Doktoranta?

Rozdział piąty poświęcony został kwestiom bezpieczeństwa terenowych pracowników socjalnych oraz ich przełożonych. Doktorant poddał analizie czynniki efektywności: pomocy społecznej w kontekście fizycznego bezpieczeństwa terenowych pracowników socjalnych oraz ich przełożonych, systemu pomocy społecznej w Siemianowicach Śląskich w odniesieniu do zagrożenia syndromem wypalenia zawodowego badanych osób, a także pomocy społecznej w aspekcie stanu zagrożenia epidemicznego.

Kolejna część pracy obrazuje rzetelność informacji w kontekście efektywności instytucji pomocy społecznej w mieście, czynniki efektywności w zakresie możliwej interpretacji przepisów oraz społecznej rzeczywistości oraz czynniki

efektywności pomocy społecznej w aspekcie wykształcenia i podnoszenia kwalifikacji terenowych pracowników socjalnych oraz ich przełożonych.

Rozdział siódmy pracy skupia się na zagadnieniu relacji pracowników socjalnych oraz ich przełożonych zarówno w płaszczyźnie poziomej badanych instytucji, jak też w ich ujęciu pionowym. Ujęte zostały relacje badanych osób z klientami systemu pomocy społecznej oraz kultura współpracy z innymi instytucjami działającymi w polu pomocy społecznej w mieście. Wnioski z tej części badania zamykają ten rozdział.

Czynniki efektywności pomocy społecznej w mieście w kontekście wzajemnych relacji pomiędzy pracownikami badanych jednostek organizacyjnych, pomocy społecznej w aspekcie relacji terenowych pracowników socjalnych ze świadczeniobiorcami, pomocy społecznej w zakresie współpracy terenowych pracowników socjalnych oraz ich przełożonych z innymi instytucjami działającymi w polu pomocy społecznej w mieście, zostały ukazane w siódmej części dysertacji.

W ostatnim rozdziale Doktorant zarysował czynniki efektywności: pomocy społecznej w mieście w odniesieniu do uwarunkowań pracy administracyjnej badanych jednostek, pomocy społecznej w Siemianowicach Śląskich w zakresie uwarunkowań normatywnych, pomocy społecznej w Siemianowicach Śląskich w kontekście struktury organizacyjnej badanych instytucji.

Po lekturze tej części dysertacji nasuwają się uwagi. W rozdziałach 5-8 [s. 130-276] Autor przedstawił analizę wyników własnych badań. Na podkreślenie zasługuje to, że Doktorant trafnie dobrał fragmenty wywiadów, które poddał analizie. Niekiedy liczba cytowanych fragmentów wypowiedzi respondentów mogłaby być mniejsza, aby tekst Autora nie był zdominowany przez wspomniane fragmenty wywiadów [np. s. 184, 193]. Dostrzegam umiejętność poprawnego posługiwania się metodami jakościowymi, a także przygotowanie Doktoranta przez Promotorów zarówno do prowadzenia badań, jak i dokonywania analiz. Autor przeprowadza analizę, buduje tekst, wykazuje umiejętność tworzenia

wyvodu naukowego. Ukształtowanie tych umiejętności daje młodemu Badaczowi dobrą podstawę do prowadzenia dalszych, samodzielnych badań naukowych.

Wnioski znajdują się natomiast w podsumowaniu dysertacji [s. 277-293]. Wartość wyvodu podniosłoby przeprowadzenie dyskusji i dokonanie porównań do wyników badań innych autorów, nie tylko polskich, również zagranicznych. Mam pytanie: do jakich badań polskich czy zagranicznych mógłby się odnieść Doktorant? Być może nie we wszystkich zakresach, zarysowanych w projekcie przez Doktoranta, były prowadzone badania, ale w przypadku części z pewnością tak jest. Sugeruję, aby mieć te uwagi na względzie podczas ewentualnego projektowania i pisania kolejnych prac naukowych. Zakończenie zawiera podsumowanie wyników badań oraz ich interpretację. Bardzo ważne jest to, że Badacz sformułował wnioski dla praktyków. Dostrzec można zarówno wymiar poznawczy, jak i praktyczny w tej rozprawie. Mam pytanie do Doktoranta: czy i w jakim zakresie wnioski z badań Doktoranta można zastosować w praktyce, w jaki sposób?

Podczas czytania tekstu nasunęły się uwagi, a mianowicie:

(1) pierwsza z nich: podkreślam, że Doktorant zna literaturę przedmiotu, jednocześnie w części teoretycznej powinien tworzyć więcej samodzielnego tekstu, np. rozbudować, uzupełnić go o wnioski, tworzyć konkluzje nie tylko na końcu rozdziałów [np. s. 18];

(2) kolejna: Doktorant powinien częściej konfrontować swoje wyniki i wnioski z tymi, które postawili inni badacze, krajowi i zagraniczni. Wzbogaciłoby to dyskusję wyników badań i wnioskowanie;

(3) trzecia: po każdej części wyvodu nasuwają się konkluzje, można też podjąć próbę budowania własnych np. typologii.

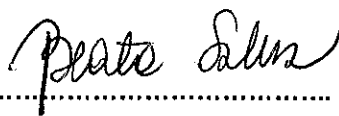
Autor zestawił bibliografię [s. 284-324], uważam że bogatą, mając na uwadze temat dysertacji. Wyodrębnił bibliografię, netografię i akty prawne, do których sięgnął podczas przygotowywania rozprawy. Sugeruję – w przypadku tej dysertacji – wydzielenie części w bibliografii: opracowania, netografia, wykaz

źródeł prawa (w spisie treści powinna być wykazana tylko bibliografia). Jednocześnie należy podkreślić, że Autor odwołał się do szerokiego spektrum literatury przedmiotu. W zestawieniu odnalazłam publikacje nie tylko z zakresu socjologii, także pedagogiki, nauk prawnych czy nauk o zarządzaniu oraz odwołania do publikacji zamieszczanych na stronach internetowych (należałoby wskazać autora/-ów/instytucję, tytuł, następnie adres strony internetowej i datę dostępu). Wykaz bibliografii świadczy o erudycji Doktoranta. Należy podkreślić, że Autor sięgnął do licznych prac w języku polskim i w językach obcych. Bibliografia zawiera jednak nie tylko te pozycje, które są cytowane w tekście, do których są odwołania w przypisach dolnych. Są tam bowiem inne prace, do których zapewne sięgnął Autor studiując literaturę naukową.

W trakcie lektury tekstu napotkałam pewne drobne błędy stylistyczne, interpunkcyjne i nieliczne „literówki” (np. s. 42 – pisząc tekst stosujemy akapity; s. 65, 109, 114 – akapit nie powinien składać się z jednego zdania; s. 99 – jest „mazury” powinno być „Mazury”; s. 21-22 – należy stosować skrót tegoż, tejeż lub tenże, taż, s. 125 – skrót nr piszemy bez kropki; s. 41 – nie odwołujemy się do red. A. Rajkiewicz..., tylko do konkretnego rozdziału w monografii, ta uwaga dotyczy także wykazu opracowań w bibliografii).

Reasumując, po wnikliwym przeczytaniu dysertacji stwierdzam, że przedstawiona do oceny praca spełnia wymagania stawiane przed rozprawą doktorską w ustawie o stopniach i tytule naukowym, w tym: „Art. 13 ust. 1 – Rozprawa doktorska, przygotowywana pod opieką promotora albo pod opieką promotora i promotora pomocniczego, powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne rozwiązanie problemu w oparciu o opracowanie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne, lub oryginalne dokonanie artystyczne, oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”.

Wnioskuje zatem do Rady Naukowej Instytutu Socjologii Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach o dopuszczenie mgra Łukasza Cywińskiego do publicznej obrony.

.....

Rzeszów, 06.09.2022 r.

Beata Szluz